

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК СКЛАДОВА ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

INTERCULTURAL COMMUNICATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES AS A COMPONENT OF PUBLIC DIPLOMACY OF UKRAINE

Горло Н.В.,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
Запорізького національного університету
ORCID ID: 0000-0003-0872-9333

У статті проаналізовано міжкультурну комунікацію територіальних громад України із закордонними муніципалітетами, на основі чого аргументовано суб'єктність територіальних громад у публічній дипломатії України. Розкрито зміст публічної дипломатії та культурної дипломатії як її складової. Зазначено, що реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні зумовила підвищення дієздатності територіальних громад, у тому числі завдяки можливості долучитися до формування позитивного іміджу України у світі. Поширеними формами міжмуніципального співробітництва із зарубіжними партнерами є: розробка спільних культурних проєктів із закордонними муніципалітетами; організація культурних подій; обмін досвідом тощо.

Виокремлено чинники активізації участі територіальних громад у міжнародному культурному співробітництві: ініціативність самих громад та їх готовність брати участь у міжнародному партнерстві; якісне кадрово-організаційне забезпечення міжнародного співробітництва; інформаційна та консультативна підтримка з боку державних та недержавних інституцій; досвід ефективного міжмуніципального співробітництва в Україні.

Показано, що міжкультурна комунікація територіальних громад із закордонними партнерами актуалізується в умовах євроінтеграційного курсу України. Аргументовано, що на сучасному етапі потенціал суб'єктності громад у культурній дипломатії використовується не повною мірою, адже повномасштабне вторгнення російської федерації змістило вектор міжнародної співпраці територіальних громад у бік економічного відновлення та вирішення соціальних проблем. Разом з тим і в умовах війни відбувається культурна співпраця, яка є дієвим форматом ознайомлення закордонних партнерів з українською культурою.

Доведено, що більше можливостей для міжкультурної комунікації мають громади, які знаходяться у регіонах, що беруть участь у транскордонному співробітництві, а також міські територіальні громади, які мають тривалий досвід відносин із закордонними муніципалітетами у вигляді співробітництва міст-побратимів.

Ключові слова: територіальна громада, міжкультурна комунікація, публічна дипломатія, культурна дипломатія, євроінтеграція, транскордонне співробітництво, міста-побратими, російсько-українська війна.

The article analyzes intercultural communication of territorial communities of Ukraine with foreign municipalities, on the basis of which the subjectivity of territorial communities in public diplomacy of Ukraine is argued. The content of public diplomacy and cultural diplomacy as its component is revealed. It is noted that the reform of local self-government and the territorial organization of power in Ukraine has led to an increase in the capacity of territorial communities, including due to the opportunity to contribute to the formation of a positive image of Ukraine in the world. These are the common forms of inter-municipal cooperation with foreign partners: development of joint cultural projects with foreign municipalities; organization of cultural events; exchange of experience, etc.

The following concepts are highlighted: the factors that activate the participation of territorial communities in the international cultural cooperation: the initiative of the communities themselves and their willingness to participate in the international partnership; appropriate staffing and organizational support for international cooperation; informational and consultative support from state and non-state institutions; experience of effective inter-municipal cooperation in Ukraine.

It is shown that the intercultural communication of territorial communities with foreign partners is actualized in the conditions of the European integration course of Ukraine. It is argued that the potential of community subjectivity in the cultural diplomacy is not fully used at the current stage, because the full-scale invasion of the Russian Federation has shifted the vector of international cooperation of territorial communities in the direction of economic recovery and solving social problems. At the same time, even in the war conditions, the cultural cooperation takes place, which is an effective format of acquaintance of foreign partners with the Ukrainian culture.

It has been proven that communities located in regions and participating in the cross-border cooperation, as well as urban territorial communities that have long-term experience of relations with foreign municipalities in the form of twin-city cooperation, have more opportunities for intercultural communication.

Key words: territorial community, intercultural communication, public diplomacy, cultural diplomacy, European integration, cross-border cooperation, twin-cities, the Russian-Ukrainian war.

Вступ. У 2020 році у рамках реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні було завершено процес утворення об'єднаних територіальних громад. Реформа

сприяла підвищенню дієздатності територіальних громад завдяки посиленню функціонального потенціалу місцевого самоврядування, що стало можливим завдяки проведенню реформи на

основі принципу субсидіарності. Дієвість громад забезпечується, зокрема, і шляхом їх участі у між-муніципальному співробітництві на різних рівнях, що сприяє колективному вирішенню наявних проблем та, у підсумку, покращенню життя населення. Можливість співробітництва територіальних громад із закордонними партнерами дозволяє громадам стати повноправними учасниками громадської (публічної) дипломатії України, а активізація культурної співпраці долучає громади до формування позитивного іміджу України у світі і підвищує рівень їхньої суб'єктності у реалізації культурної дипломатії. Навіть в умовах російсько-української війни культурна комунікація залишається на порядку денному як дієвий засіб донесення до іноземних партнерів інформації про самобутню українську культуру та українську ідентичність.

Теоретичним питанням і практичним аспектам публічної та культурної дипломатії приділяється належна увага як закордонних, так і вітчизняних науковців, що зумовлено посиленням ролі такого виду неформальної дипломатії у сучасному світі, а відтак і потребою у осмисленні її потенціалу у міжнародних відносинах. Зазначену проблематику вивчають закордонні науковці М. Каммінгс, Дж. Най, Є. Онух, українські вчені К. Балабанов, А. Гончарук, Н. Дубовик, В. Кубко, М. Кушнар'ова, В. Лазарюк, Г. Луцишин, Н. Ревська, О. Розумна, О. Стасевська, М. Трофименко, Я. Турчин, О. Філатова, А. Хоменко, О. Шило та багато інших. Аналіз наукового доробку дає підстави стверджувати, що увага дослідників акцентована передусім на діяльності таких суб'єктів, як державні інституції, а також закордонні культурно-інформаційні центри, громади української діаспори, організації громадянського суспільства, натомість потенціал участі територіальних громад у публічній та культурній дипломатії залишається нерозкритим.

Мета статті – обґрунтувати суб'єктність територіальних громад у культурній дипломатії України як складовій публічної дипломатії та охарактеризувати особливості міжкультурної комунікації територіальних громад із закордонними муніципалітетами.

Результати дослідження. У сьогоденні публічна дипломатія стає важливим інструментом захисту національних інтересів держави поряд із офіційною дипломатією, виступаючи своєю «м'якою силою» у зовнішній політиці держави (за Дж. Наєм). У «Стратегії публічної дипломатії України. 2021-2025» публічна дипломатія тлумачиться як система заходів, які держава застосовує задля комунікації з громадськістю інших держав і впливу на формування суспільної думки населення інших країн з метою просування своїх національних інтересів і реалізації зовнішньопо-

літичних цілей [1, с. 9]. За допомогою публічної дипломатії її суб'єкти – державні та недержавні інститути – ознайомлюють світ з країною, зокрема, з її культурним надбанням. Публічна дипломатія реалізується завдяки зусиллям спеціалізованих структур: апарату Міністерства закордонних справ України (МЗС) і закордонних дипломатичних установ, а також за допомогою недержавних інститутів.

Культурну дипломатію варто розглядати як складову публічної (громадської) дипломатії, яка передбачає використання мистецтва, освіти, науки, літератури в якості інструментів впливу на закордонну аудиторію. Метою культурної дипломатії є покращення впізнаваності України у світі та її культурного розмаїття, а також формування позитивного ставлення громадян інших країн до України. Культурна дипломатія дає змогу популяризувати і ділитися національними здобутками та досвідом у сфері культури з громадянами інших країн, досягаючи кращого порозуміння та довіри [1, с. 11]. Спеціалізованою державною установою, яка комплексно презентує Україну у світі засобами культурної дипломатії, є Український інститут, який належить до сфери управління Міністерства закордонних справ.

Участь громадського сектору у культурному співробітництві відкриває більше можливостей для поширення авторитету України на міжнародній арені. У територіальних громадах, утворених у процесі реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, місцева влада має більше повноважень, отже, більше самостійності у прийнятті рішень, у тому числі щодо комунікації з іншими суб'єктами. Саме тому територіальні громади, вступаючи у міжкультурну комунікацію із зарубіжними муніципалітетами, тим самим беруть участь у формуванні позитивного іміджу держави, адже культурне надбання кожної громади є часткою національної культури, отже, забезпечує ознайомлення іноземної аудиторії з культурним розмаїттям України.

Безумовно, вагомим чинником активізації співробітництва територіальних громад із закордонними муніципалітетами став євроінтеграційний вектор України. За даними сайту «Децентралізація», на місцевому рівні впроваджується близько 80% політик ЄС [2]. Держава заохочує участь органів місцевого самоврядування України та їх об'єднань до співпраці з органами місцевого самоврядування іноземних держав у межах їхньої компетенції та відповідно до угод про міжнародне територіальне співробітництво, що зафіксовано у Законі України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» (2024 р.) [3]. Територіальні громади активно користуються наданим правом. Станом на вересень 2024 року у міжнародному співробітництві брало участь 487 терито-

ріальних громад, які заключили 1716 партнерств і підписали 2094 договорів з партнерами [4].

Міжкультурна комунікація територіальних громад залежить від багатьох чинників, у першу чергу від ініціатив самих громад. Безумовно, у період російсько-української війни територіальні громади більш зацікавлені в економічній співпраці із закордонними партнерами, що дозволяє відбудувати зруйновану інфраструктуру й вирішити нагальні соціальні проблеми, аніж у культурній взаємодії. Разом з тим культурна співпраця дозволяє краще налагодити взаєморозуміння через ознайомлення з культурними здобутками народу, а також донести інформацію про складний досвід проживання війни українським народом.

Ефективність міжнародної співпраці посилюється завдяки наявності стратегії розвитку громади. Громада може запровадити посаду проектного менеджера або створити спеціалізований орган, як, наприклад, у м. Запоріжжі створено Комунальну установу «Інститут розвитку міста Запоріжжя», яка координує співпрацю запорізької громади з партнерами у сферах розвитку й відновлення. Зокрема, у соціально-культурній сфері планується організація форумів, конференцій, урбанфестивалів, культурно-мистецьких подій, ярмарків, а також участь в аналогічних партнерських заходах [5].

Активний пошук партнерів та інформування про громаду шляхом висвітлення її життя у соціальних мережах і на онлайн-ресурсах підвищують можливість знайти вигідного партнера. Важливим кроком у міжкультурній комунікації є промоція міста, селища чи села, тобто здійснення комплексу заходів і засобів, за допомогою яких громада має можливість спрямовувати інформацію про себе, свою діяльність та потреби до цільової аудиторії. За допомогою промоції здійснюється пошук інвесторів та туристів, які прийдуть у громаду [6]. Наприклад, у структурі Львівської міської ради є відділ промоції міста, який має формувати позитивне сприйняття м. Львова, популяризувати місто, поширювати позитивні знання про Львів в Україні та за кордоном [7].

Пошук партнерів буде більш ефективним за умови координування та інформаційної підтримки з боку організацій, які спеціалізуються на міжнародній співпраці. Так, програма U-LEAD (Ukraine – Local Empowerment, Accountability and Development), відома як «U-LEAD з Європою», у лютому 2023 року організувала інформаційну сесію на тему розвитку інформаційних партнерств для представників громад п'яти областей: Волинської, Житомирської, Закарпатської, Львівської, Рівненської. Керівниця регіонального офісу у Чернівецькій області Тетяна Татарчук зазначила, що під час повномасштабної війни допомога від закордонних партнерів можлива у різних формах,

і це не тільки гуманітарна допомога чи фінансова підтримка, але й співпраця у комунальній сфері, в освіті, медицині, культурі, а також обмін досвідом у реалізації проектів розвитку [8]. У 2023 році «U-LEAD з Європою» пропонувала територіальним громадам перелік грантових можливостей у різних сферах, у тому числі у сфері культури. Серед них: проект «Креативна Європа: європейські проекти співпраці», грантові програми «Культура. Регіони. ЛОТ 1. Локальна культура» та «Культура. Регіони. ЛОТ 2. Культура корінних народів та унікальні етнічні культури Приазов'я та Причорномор'я», які дозволяють популяризувати культурну спадщину регіону і залучити широку аудиторію, у т.ч. закордонну, та партнерів для реалізації проектів [9].

Консультаційну роботу проводить і Фондація Global Ukraine, яка 22 січня 2024 року організувала захід «Як ефективно використовувати інструменти побратимства міст для розвитку громад». Учасники події поділилися своїм досвідом того, як побратимство між містами допомагає у масштабуванні їхніх проектів, та обговорили низку інших питань (пожвавлення співпраці на двосторонньому рівні, протидія пропаганді та інші) [10].

Безумовно, міжмуніципальне співробітництво із закордонними партнерами буде більш успішним тоді, коли територіальна громада вже має досвід співробітництва з іншими громадами в Україні, у тому числі у культурній сфері. Ще у 2014 році був прийнятий Закон України «Про співробітництво територіальних громад», який закріпив принципи, правові й організаційні засади співробітництва громад, у тому числі спрямованого й на культурний розвиток територій [11]. Ініціювання співробітництва, пошук партнерів, укладання договорів про міжмуніципальне співробітництво, вирішення питання фінансування, реалізація спільних проектів є цінним досвідом, який дозволяє українським територіальним громадам формувати своєрідну культуру міжмуніципального співробітництва, що є важливою запорукою ефективної співпраці із закордонними, зокрема, європейськими муніципалітетами.

У напрямі культурної дипломатії територіальні громади можуть якісно презентувати українську культуру шляхом участі у різноманітних культурних подіях: на міжнародних фестивалях, у тому числі організованих в Україні; шляхом організації виставок; займатися промоцією населеного пункту; розвивати культурні й мистецькі проекти, зокрема, підтримувати проекти, ініційовані представниками корінних народів й національних меншин, які проживають у громаді. Якщо у регіоні проживають представники національної меншини, то можливість активізації міжкультурної співпраці із закордонними муніципалітетами сподієної для них держави підвищується

Значно більше можливостей для міжкультурної міжнародної комунікації мають громади, які знаходяться у регіонах, що включені у транскордонне співробітництво. Наприклад, у червні 2024 року у місті Іллінці Вінницької області було організовано Міжнародний двотуровий фестиваль-конкурс народного хорового співу імені В.І. Іжевського «Над Собом пісня дзвінко лине». Захід організувала Іллінецька міська рада [12], а одним із засновників заходу виступила Міжнародна громадська організація «Єврорегіон Дністер», оскільки Вінницька область входить до єврорегіону «Дністер». Отже, культурні події є нагодою для обміну культурними надбаннями чи поширення інформації про українську культуру.

Окремо слід звернути увагу на культурну дипломатію міських територіальних громад, яка розвивається досить успішно, адже чимало українських міст вже мають тривалий досвід відносин із закордонними муніципалітетами у вигляді співробітництва міст-побратимів. За визначенням О. Богородецької, співробітництво міст-побратимів – це дружні, рівноправні й довгострокові відносини, закріплені підписанням угод про постійні партнерські (побратимські) зв'язки між адміністративно-територіальними органами влади будь-якого рівня різних країн для зміцнення співпраці та дружби між народами, а також обміну досвідом у розв'язанні спільних та/або аналогічних проблем [13, с. 22]. Як правило, співпраця міст-побратимів охоплює досить багато сфер: економіка, культура, соціальна сфера, екологія, наука й освіта, спорт тощо. Крім побратимства, співпраця з іноземними муніципалітетами можлива у формі партнерства, яка є дещо вужчою, тому що найчастіше торкається тільки економіки. На сучасному етапі роль побратимства зростає у зв'язку із євроінтеграційним вектором України, адже воно формує почуття європейської ідентичності і дозволяє краще зрозуміти інші культури [14, с. 318].

Міжкультурна комунікація міст-побратимів і у цілому територіальних громад має значення і для сьогодення, але у період повномасштабного російського вторгнення на територію України вектор співпраці дещо змістився: закордонні муніципалітети приймають вимушених мігрантів з України, надають їм волонтерську допомогу, направляють в Україну фінансову та гуманітарну допомогу. Разом з тим і в умовах воєнного часу відбувається культурна співпраця, яка є дієвим форматом ознайомлення закордонних партнерів з українською культурою і реаліями, у яких живуть українці у період війни. Українські й закордонні

муніципалітети формують перспективні плани культурної співпраці. Наприклад, ще у 2019 році були запроваджені відносини між німецьким муніципалітетом Хофштеттена і Тростянецькою громадою Львівської області. На час війни німецька громада допомагає тростянчанам фінансово та гуманітарною допомогою, однак у планах Мартіна Ассмута, голови Хофштеттена, заснування у майбутньому культурного проекту, «щоб усі містяни могли побачити, як виглядає Тростянець та його громада. Наприклад, у нас була виставка малюнків і фотографій Тростянецької громади з жовтня по грудень 2022 року. І ми б хотіли, щоб тростянчани також зробили художню виставку про Хофштеттен в себе» [15].

Висновки. Отже, реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні зумовила посилення функціональної спроможності місцевого самоврядування та сприяла підвищенню дієздатності територіальних громад. Співпраця громад із закордонними муніципалітетами у сфері культури виводить громади на рівень суб'єктів публічної і культурної дипломатії. Міжкультурна комунікація територіальних громад із закордонними партнерами актуалізується в умовах євроінтеграційного курсу України. Більше можливостей для міжкультурної комунікації мають громади, які знаходяться у регіонах, що беруть участь у транскордонному співробітництві і включені до єврорегіонів, а також міські територіальні громади, які мають тривалий досвід відносин із закордонними муніципалітетами у вигляді співробітництва міст-побратимів.

У цілому на сучасному етапі потенціал територіальних громад у культурній дипломатії як складовій публічної дипломатії використовується не на повну силу. З одного боку, традиційно провідними суб'єктами реалізації публічної дипломатії залишаються державні інституції. З іншого боку, в умовах російсько-української війни фокус комунікації територіальних громад із закордонними партнерами зміщується у бік економічної співпраці й вирішення соціальних проблем, що виступає важливим ресурсом відновлення громад. Вважаємо, що у перспективі, зокрема, у повоєнний період, значення міжкультурної комунікації територіальних громад України із закордонними муніципалітетами у публічній та культурній дипломатії держави значно зросте, оскільки через ознайомлення закордонних партнерів із культурним надбанням конкретної громади відбуватиметься їх ознайомлення з українською культурою загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України. 2021-2025. Міністерство закордонних справ України. 17 с. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

2. Європейська інтеграція громад. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/european>
3. Про міжнародне територіальне співробітництво України : Закон України від 24.04.2024 р. № 3668-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text>
4. Міжнародні партнерства територіальних громад. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/twincities>
5. Про нас. Комунальна установа «Інститут розвитку міста Запоріжжя». *Інститут розвитку міста Запоріжжя*. URL: <https://www.irmzp.org.ua/en/about/>
6. Олійник О. «Що таке промоція, і з чим її їдять?». *Вінницька обласна Асоціація органів місцевого самоврядування*. URL: <http://sg.vn.ua/articles/shho-take-promotsiya-i-z-chim-yiyi-yidyat/>
7. Управління зовнішніх зв'язків і промоції. *Львівська міська рада*. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/office/upravlinnia-zovnishnikh-zv'язkiv-i-promotsii>
8. Волохатий С. U-LEAD продовжує надавати допомогу у побудові «Мостів довіри». *U-LEAD*. 21.02.2023. URL: <https://u-lead.org.ua/news/134>
9. Гавриленкова М. 9 грантових можливостей для громад у сфері культури, освіти, безпеки та медицини. *U-LEAD з Європою*. 15.02.2023. URL: <https://u-lead.org.ua/news/129>
10. Як громадам адвокувати посилення побратимських зв'язків. *Global Ukraine*. 26.01.2024. URL: <https://global-ukraine.gbhs.fr/news/yak-ukrainskym-hromadam-advokuvaty-vstanovlennia-pobratymskykh-zv'язkiv>
11. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII : станом на 4 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
12. На Вінниччині проведуть міжнародний фестиваль хорového співу. *i-vin. Медіа цінностей та рішень*. 04.05.2024. URL: <https://i-vin.info/news/na-vinnichchini-provedut-mizhnarodniy-festival-horovogo-spivu-8815.html>
13. Богородецька О. І. Співробітництво між містами-побратимами України і Польщі у контексті європейської інтеграції : дис. ... к.політ.н. Спец. 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Луцьк, 2015. 232 с.
14. Горло Н. В. Міжкультурна комунікація в процесі співпраці міст-побратимів (на прикладі м. Запоріжжя). *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р., м. Одеса. Львів – Торунь : LihaPres, 2022. Ч. 2. С. 317–320.
15. Закалюжна М. «Якщо я ділюся своєю дружбою, то ця дружба на все життя», – розмова з мером Хофштеттена. *Децентралізація*. 11.04.2023. URL: <https://decentralization.ua/news/16380>

REFERENCES:

1. Stratehiia publichnoi dyplomatii Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy. 2021-2025. [Public diplomacy strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. 2021-2025]. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. 17 s. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> [in Ukrainian].
2. Ievropeiska intehratsiia hromad (n.d.). [European integration of communities]. *Dehtsentralizatsiia*. Retrieved from <https://decentralization.ua/european> [in Ukrainian].
3. Pro mizhnarodne terytorialne spivrobitnytstvo Ukrainy (2024, April 24): Zakon Ukrainy № 3668-IX. [Law of Ukraine on the international territorial cooperation of Ukraine № 3668-IX (2024, April 24)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> [in Ukrainian].
4. Mizhnarodni partnerstva terytorialnykh hromad. (n.d.). [International partnerships of territorial communities]. *Dehtsentralizatsiia*. Retrieved from <https://decentralization.ua/twincities> [in Ukrainian].
5. Pro nas. Komunalna ustanova «Instytut rozvytku mista Zaporizhzhia». (n.d.). [About us. Municipal Institution «City Development Institute of Zaporizhzhia»]. *Instytut rozvytku mista Zaporizhzhia*. Retrieved from <https://www.irmzp.org.ua/en/about/> [in Ukrainian].
6. Oliinyk, O. (n.d.). «Shcho take promotsiia, i z chym yii yidiat?». [What is a promotion and what is it eaten with?]. *Vinnitska oblasna Asotsiatsiia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia*. Retrieved from <http://sg.vn.ua/articles/shho-take-promotsiya-i-z-chim-yiyi-yidyat/> [in Ukrainian].
7. Upravlinnia zovnishnikh zv'язkiv i promotsii. (n.d.). [Management of social relations and promotion]. *Lvivska miska rada*. Retrieved from <https://city-adm.lviv.ua/lmr/office/upravlinnia-zovnishnikh-zv'язkiv-i-promotsii> [in Ukrainian].
8. Volokhatyi, S. (2023, February 21). U-LEAD prodovzhuie nadavaty dopomohu u pobudovi «Mostiv doviry». [U-LEAD continues to assist in building «Bridges of Trust»]. *U-LEAD z Yevropoiu*. Retrieved from <https://u-lead.org.ua/news/134> [in Ukrainian].
9. Havrylenkova, M. (2023, February 15). 9 hrantovykh mozhlyvostei dlia hromad u sferi kultury, osvity, bezpeky ta medytsyny. [9 grant opportunities for municipalities in culture, education, security and healthcare]. *U-LEAD z Yevropoiu*. Retrieved from <https://u-lead.org.ua/news/129> [in Ukrainian].

10. Іак громадям адвокуватy посyленнiя побратyмськyх зв'язкyв (2024, January 26). [How communities can advocate for the strengthening of twin-city relations]. *Global Ukraine*. Retrieved from <https://global-ukraine.gbhs.fr/news/yak-ukrainskym-hromadam-advokuvaty-vstanovlennia-pobratymсьkыkh-zv'язkыv> [in Ukrainian].
11. Pro spivrobotnytstvo terytorialnykh hromad (2014, June 17): Zakon Ukrainy № 1508-VII: stanom na 4 kvit. 2023 r. [Law of Ukraine on the cooperation of territorial communities № 1501508-VII (June 17, 2014): as of April 4 2023]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> [in Ukrainian].
12. Na Vinnychchyni provedut mizhnarodnyi festyval khorovoho spivu (2024, May 4). [An international choral singing festival will be held in Vinnytsia]. *i-vin. Media tsinnostei ta rishen*. Retrieved from <https://i-vin.info/news/na-vinnichchini-provedut-mizhnarodniy-festival-horovogo-spivu-8815.html> [in Ukrainian].
13. Bohorodetska, O. I. (2015). Spivrobotnytstvo mizh mistamy-pobratymamy Ukrainy i Polshchi u konteksti yevropeiskoi intehratsii. [Cooperation between the twin-cities of Ukraine and Poland in the context of European integration. Candidate's thesis]. Dys. ... k.polit.n. Spets. 23.00.04 – politychni problemy mizhnarodnykh system ta hlobalnoho rozvytku. Lutsk [in Ukrainian].
14. Horlo, N. V. (2022). Mizhkulturna komunikatsiia v protsesi spivpratsi mist-pobratymiv (na prykladi m. Zaporizhzhia) [Intercultural communication in the process of cooperation between sister cities (on the example of the city of Zaporozhye)]. *Mizhkulturna komunikatsiia v konteksti hlobalizatsiinoho dialohu: stratehii rozvytku: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 25–26 lystopada 2022 r., m. Odesa. Lviv – Torun: LihaPres. 2, 317–320* [in Ukrainian].
15. Zakaliuzhna, M. (2023, April 11). «Іakshcho ya diliusia svoieiu druzhboiu, to tsia druzhba na vse zhyttia», – rozмова z merom Khofshtetena. [«If I share my friendship, then this friendship is for life», – a conversation with the mayor of Hofstetten]. *Detsentralizatsiia*. Retrieved from <https://decentralization.ua/news/16380> [in Ukrainian].